Verbum Vitae
27 (2015) 307-313

Ks. Janusz Kręcidło MS, *Honor i wstyd w interpretacji Ewangelii.* Szkice z egzegezy antropologicznokulturowej (Lingua Sacra. Monografie 1; Warszawa: Verbinum 2013). Ss. 397. 56 zł. ISBN 978-83-7192-463-7

Ksiądz Janusz Kręcidło MS, autor książki *Honor i wstyd w interpretacji Ewangelii* to uznany biblista, absolwent Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie oraz Francuskiej Szkoły Biblijnej i Archeologicznej w Jerozolimie. Obecny wykładowca UKSW w Warszawie znany jest ze swych szerokich zainteresowań biblijnych, w obszar których wchodzi przede wszystkich Ewangelia Janowa, lecz także listy św. Piotra oraz św. Pawła. Książka *Honor i wstyd w interpretacji Ewangelii* sygnalizuje jeszcze jeden z wiodących tematów badawczych autora, mianowicie styk Biblii z socjologią oraz antropologią kulturową. Książka otwiera serię wydawniczą *Lingua Sacra*. *Monografie*, której celem jest prezentowanie dojrzałego dorobku naukowego mającego znaczenie nie tylko dla wąskiego grona specjalistów, lecz także dla wszystkich chcących pogłębić swą świadomość Biblii i Kościoła (cf. Wstęp do serii wydawniczej, s.10). Na publikację składa się siedem rozdziałów poprzedzonych słowem wstępnym prof. Johna J. Pilcha oraz wstępem autora. Książka opatrzona jest także Zakończeniem, wykazem skrótów, obszerną bibliografią wielojęzyczną oraz streszczeniem w języku angielskim.

W „Słowie wstępnym" prof. John J. Pilch przybliża genezę dzieła, które zrodziło się z jego współpracy z ks. Kręcidło w ramach seminarium naukowego organizowanego na UPJP II w Krakowie, podczas którego obaj badacze prezentowali naukowcom i studentom metodologię *social science criticism*. Książka *Honor i wstyd w interpretacji Ewangelii* w mniemaniu prof. Pilcha to zasadniczy krok w kierunku popularyzacji tej metody w Polsce. We „Wstępie" sam autor opisuje następnie metodologię, jaką będzie się posługiwał, określając swoje podejście jako „antropologicznokulturowe". Mieści się ono w szerokim i różnorodnym nurcie *social science criticism.* Dla przybliżenia go czytelnikowi ks. Kręcidło w krótki sposób i jasny sposób wylicza pięć podstawowych kierunków badań podejmowanych przez przedstawicieli *social scientific crticism of the Bible* podając przy tym reprezentatywne dla nich nazwiska i prace. Z szerokiego spektrum problemów i tematów, jakie antropologia kulturowa może badać w Biblii, ks. Kręcidło, idąc za intuicjami badawczymi Bruce'a J. Maliny, wybiera głęboko zakorzenione w wielu cywilizacjach pojęcia honoru i wstydu.

Rozdział I zatytułowany „Panoramiczne spojrzenie na zagadnienie honoru i wstydu oraz prezentacja zastosowanej metody badawczej" poświęcony jest kwestiom metodologicznym związanym z dynamiką honoru i wstydu. Autor przedstawia i definiuje te kluczowe dla kultury śródziemnomorskiej wartości, rozróżniając pomiędzy honorem dziedziczonym i nabywanym, oraz wskazuje na ich kolektywistyczny charakter z ważnym mechanizmem gry o honor określanym jako „wyzwanie – odpowiedź". Następnie ks. Kręcidło przedstawia syntetycznie historię badań cywilizacji śródziemnomorskiej w aspekcie wartości honoru i wstydu i przytacza ważniejsze teksty antyczne, które te wartości ilustrują (od VIII w. przed Chr. po I w. po Chr.). Kolejnym krokiem jest osadzenie pojęć honoru i wstydu w kontekście starożytnej społeczności kolektywistycznej (honor i wstyd w rodzinie, w relacjach patron-klient, agonistyczny charakter honoru, honor mężczyzn i kobiet, honor i łaska). Ważną częścią pierwszego

rozdziału jest dokładna prezentacja i poddanie krytycznej analizie modelu Bruce'a J. Maliny, który stanowi metodologiczną bazę dla badań ks. Kręcidły. W ten sposób autor unika automatycznego odtwarzania wypracowanych już schematów tworząc swój własny i unikając powtarzających się u innych błędów. Ostatnia część obszernego pierwszego rozdziału poświęcona jest prezentacji słownictwa związanego z honorem i wstydem w Nowym Testamencie.

W kolejnych rozdziałach swojej monografii autor będzie analizował wybrane perykopy ewangeliczne przy użyciu wyodrębnionych wcześniej elementów dynamiki honoru i wstydu.

Rozdział II, „Honor dziedziczony przez Jezusa w ujęciu Mateuszowej Ewangelii Dzieciństwa (Mt 1–2)", analizuje historię Jezusa pod kątem tzw. honoru dziedziczonego. W rodowodzie Jezusa (Mt 1,1-17) znajdujemy zarówno postacie zasługujące na najwyższy honor jak i pozbawione go. Jezus przychodzi zbawić grzeszników czyli przywrócić im utracony honor i uwolnić od wstydu. Z kolei w opisie jego narodzin (1,18-25) i związanych z nimi dalszych wydarzeń (2,1-23) odbija się nie tylko walka sprawiedliwego Józefa o honor mężczyzny, lecz także Boża walka o honor Maryi i Jego interwencja ratująca honor dziedziczony Jezusa.

W rozdziale III, „Interpretacja Ośmiu Błogosławieństw (Mt 5,3-12) w perspektywie honoru i wstydu", autor w perspektywie hermeneutyki honoru i wstydu odczytuje Jezusowe błogosławieństwa. Analizę poprzedza ukazanie błogosławieństw w strukturze Ewangelii wg. św. Mateusza oraz syntetyczny rys wcześniejszych kierunków interpretacji *Kazania na górze.* Lekturę Mateuszowych makaryzmów w optyce honoru i wstydu autor rozpoczyna od analizy leksykalnej pojawiających się tam pojęć (zarówno hebrajskie jak i greckie pole semantyczne), gatunku literackiego oraz struktury Mt 5,3-12. Ze szczegółowej lektury każdego z błogosławieństw wyłania się obraz wspólnoty uczniów Chrystusa prześladowanych i ostracyzowanych nie tylko przez społeczność, w której żyją, lecz także przez

swych najbliższych i rodzinę. Jezusowe błogosławieństwa ratują honor zdegradowanych materialnie i pozbawionych więzi rodzinnych oraz religijnych z powodu wiary w Chrystusa. Wskazują równocześnie na radykalnie nowy kodeks tego, co honorowe promulgowany przez Mistrza. Polega on na niewyrównywaniu rachunku krzywd i nieangażowaniu się w grę o honor według kryteriów tego świata, lecz powierzeniu się Bożemu miłosierdziu i okazywaniu miłości nieprzyjaciołom.

Rozdział IV, „Koncepcja honoru rodziny w Ewangelii wg św. Marka", proponuje syntetyczne spojrzenie na narrację Markową o Jezusie. Obejmuje ona życie rodzinne Jezusa, zarówno jego biologiczną rodzinę jak i uczniów, i pokazuje w jaki sposób Mistrz redefiniuje obowiązujące w świecie antycznym kryteria honoru i wstydu. Jezus, który pozornie pozbawia honoru swoją ziemską rodzinę, kieruje uwagę na nową rodzinę dzieci Bożych, w której liczy się pełnienie woli Ojca i bycie z Nim. Relatywizuje, nie przekreśla, tradycyjny model rodziny, pokazując na przykładzie swych uczniów nowy model będący metaforą Królestwa Bożego. W rodzinie tej Bóg zajmuje pierwsze miejsce i On sam decyduje o tym, co honorowe lub wstydliwe, odrywając ludzi od walki o ograniczone ziemskie dobra, a zwracając ku nieograniczonym dobrom duchowym dzielonym w duchu braterstwa i przyjaźni.

W rozdziale V „Próba podważenia honoru Jezusa. Interpretacja Mk 11,27-33 w perspektywie gry o honor opartej na mechanizmie „«wyzwanie – odpowiedź»", autor zajmuje się krótkim tekstem Mk 11,27-33, gdzie oponenci kwestionują zarówno dziedziczony jak i nabywany honor Jezusa. Zachowanie arcykapłanów, uczonych w Piśmie i starszych dobrze wpisuje się w charakterystyczny dla kultury antycznej model agonistyczny, w którym honor musi być publicznie potwierdzony i zdobywany. W tym kluczu analizować można także inne, podobne starcia Jezusa ze swymi oponentami. Pytanie o władzę zadane przez przeciwników ma na celu pozbawienie Jezusa honoru a także życia. Odpowiedź Jezusa to swego rodzaju podjęcie wyzwania w grze o honor, w której tłum pełni

rolę arbitra. Z tej konfrontacji Jezus wychodzi zwycięsko potwierdzając i powiększając swój honor o honor przeciwników, którzy pokonani tracą na wartości jako autorytety religijne.

Rozdział VI „Aplikacja modelu honoru i wstydu do lektury Ewangelii wg św. Łukasza" to próba globalnego zaaplikowania kryteriów honoru i wstydu do całości Ewangelii Łukasza. Z narracji Łk 1-2 wyłania się „honor dziedziczony" Jezusa związany z niezwykłością poprzedzającej go postaci Jana, ze świętością i odpowiedzią wiary Maryi oraz z wyjątkową relacją z Ojcem. Honor dziedziczony Jezusa, Syna Bożego, podkreśla także jego rodowód (Łk 3), epizod przemienienia na górze Tabor (9,28-36) oraz narracja o męce i zmartwychwstaniu (Łk 22-24). Z kolei „honor nabywany" Jezus potwierdza i zdobywa w scenie kuszenia na pustyni (Łk 4,1-13) i w niezliczonych konfrontacjach ze swymi arcykapłanami, uczonymi w Piśmie, faryzeuszami i przywódcami ludu. Autor zwraca także uwagę na pozytywne wyzwania dla honoru Jezusa, w których nie kwestionuje się jego mocy, lecz prosi o jej użycie (prośby o uzdrowienie), na sposoby w jaki honor jest w historii Jezusa wyrażany i replikowany, i jak rozróżnia się sfery honoru właściwe dla mężczyzny i kobiety.

Wreszcie ostatni już rozdział VII, „Honor i wstyd w Janowej narracji o męce i krzyżowej śmierci Jezusa (J 18–19)", poświęcony jest analizie opisu męki Jezusa w ujęciu św. Jana. Autor wychodzi od ukrzyżowania jako kary zmierzającej w świecie grecko-rzymskim do całkowitego pozbawienia człowieka honoru. Następnie po analizie gatunku literackiego i struktury Janowej narracji o męce przechodzi do obecnych w niej elementów honoru i wstydu. Aresztowanie i seria przesłuchań, którym poddany jest Jezus potwierdzają nie tylko jego męstwo i odwagę wobec cierpienia, lecz także wielkoduszność oraz królewską i boską cześć. W obronę honoru Jezusa opuszczonego i osamotnionego nawet przez najbliższych zaangażowany jest sam Bóg, realizujący w historii krzyża swój plan zbawienia. Także Piłat pośrednio broni honoru Jezusa ukazując

go Żydom jako „króla”, którego ostatecznie odrzucają. Wreszcie moment śmierci na krzyżu w narracji Janowej to nie godzina hańby, lecz wywyższenia Jezusa do ostatniej chwili troszczącego się o bliskich i będącego dysponentem toczących się wydarzeń. Także honorowy pochówek Jezusa jest oznaką należnej mu szczególnej czci.

W wieńczącym książkę zakończeniu autor streszcza jej poszczególne rozdziały, żywiąc ostatecznie nadzieję, że zastosowana przezeń metoda pozwoliła czytelnikowi głębiej wniknąć w treść analizowanych tekstów biblijnych. Po lekturze *Honoru i wstydu w interpretacji Ewangelii* ks. Kręcidły można z całą pewnością stwierdzić, że życzenie, które na ostatnich stronach wyraża autor, nie jest płonne. Książka posiadająca wszelkie walory pracy naukowej, adresowana jest do szerokiego grona odbiorców: zarówno specjalistów w dziedzinie Biblii jak i ludzi zainteresowanych Pismem Świętym i jego ulokowaniem w kontekście kulturowym. Język, którym operuje autor, pozbawiony jest cech hermetycznego i trudnego w odbiorze języka egzegezy i teologii. Cechuje go, podobnie jak prowadzoną przez autora narrację, lekkość i płynność. Czytelnik może liczyć na sumaria, które pod koniec każdego rozdziału zbierają w całość jego bogatą treść.

Niewątpliwą zasługą autora jest także przybliżenie polskim odbiorcom metody analizy antropologicznokulturowej, która choć dobrze znana w świecie, wciąż przeciera sobie drogę nad Wisłą. Jest ona istotnie cennym narzędziem umożliwiającym zrozumienie realiów historycznych, w których powstawały teksty biblijne. Jedynym mankamentem książki ks. Kręcidły może być ogólnikowość prowadzonych analiz, które obejmują czasem całość ewangelii Marka czy Łukasza. To z pewnością nie pozwala na wniknięcie w bogate związane z honorem i wstydem kwestie społeczno-kulturowe, które się tam mieszczą. Można jednak rozumieć, że, jak stwierdza autor, to właściwie początek i rodzaj otwarcia projektu obliczonego na długie lata, w którym z serca życzymy powodzenia. Tymczasem idąc za rekomendacją prof. Johna J. Pilcha należy stwierdzić, że książka ks. Kręcidły *Honor i wstyd*

w interpretacji Ewangelii zdecydowanie powinna się znaleźć w bibliotece każdego czytelnika Biblii.

Ks. Marcin Zieliński
Instytut Nauk Biblijnych KUL
ul. Wajdeloty 3/53, 20-604 Lublin
donmjz@gmail.com